

2019 Έτος Ερωτόκριτου

Βιτσέντζος Κορνάρος

*<<Τα μάτια δεν καλοθωρού στο μάκρεμα του τόπου, μα πλιά
μακρά και πλιά καλά θωρεί η καρδιά του ανθρώπου>>*

Τάξη: Γ2

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Κ. Χαλέπη

Σχ. Έτος: 2019-2020

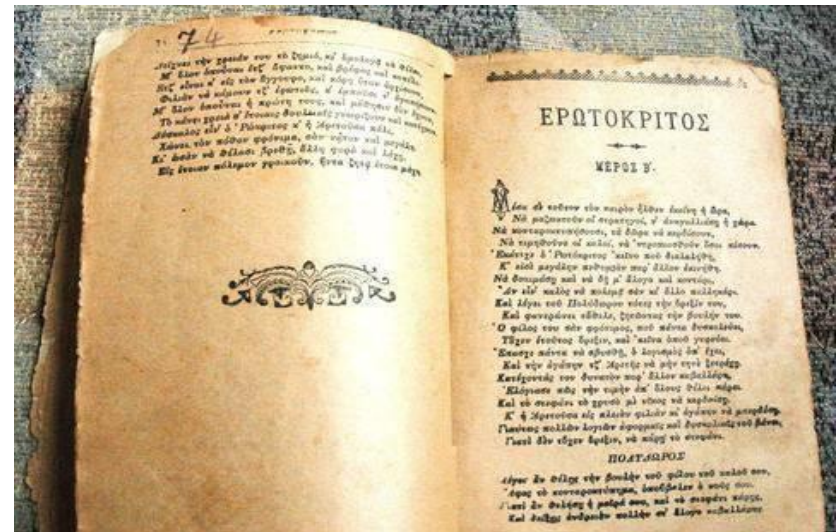

Βιτσέντζος Κορνάρος

(Σητεία 1553-Χάνδακας 1613)

- Μεγάλος Σητειακός ποιητής, γόνος σημαντικής βενετοκρητικής οικογένειας, στο έργο του οποίου στηρίχτηκε η Κρητική Σχολή το 16^ο και 17^ο αι.
- Οι πιο ασφαλείς πληροφορίες για την ταυτότητα του είναι αυτές που αναφέρει ο ίδιος στον επίλογο του Ερωτόκριτου:

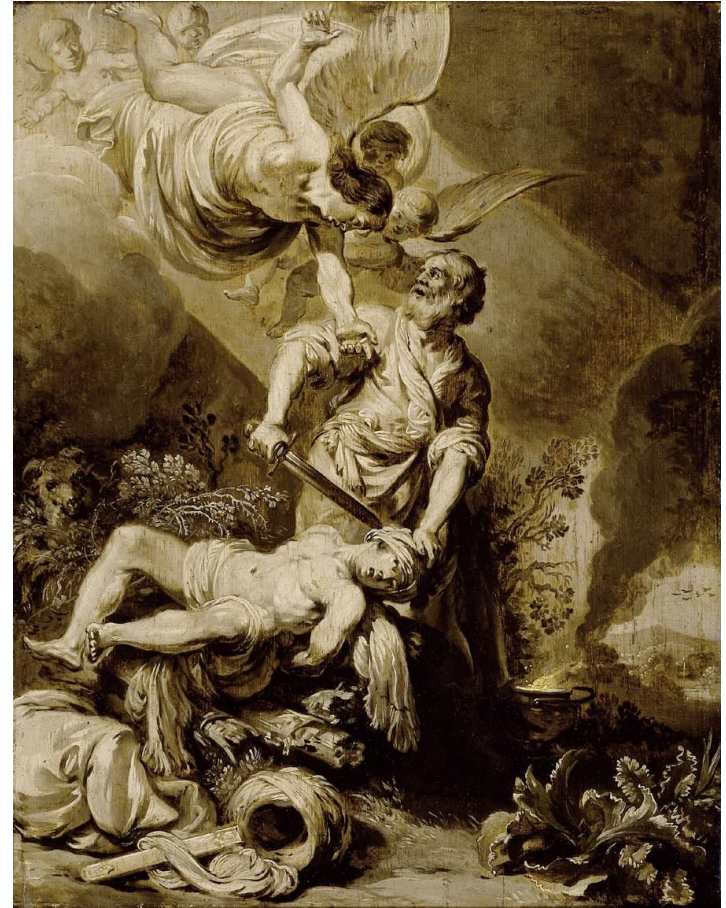
<<Θωρώ πολλούς και πεθυμούν, κ' έχω το γριχημένα, να μάθουν τίς εκόπιασεν εις τ' απανωγραμμένα. Κ' εγώ δε θέ' να κουρφευτώ, κι αγνώριστο να μ' έχουν, μα θέλω να φανερωθώ, όλοι να με κατέχουν. ΒΙΤΣΕΝΤΖΟΣ είν' ο Ποιητής, και στη Γενιάν ΚΟΡΝΑΡΟΣ, που να βρεθεί ακριμάτιστος, σα θα τον πάρει ο Χάρος. Στη Στείαν εγεννήθηκε, στη Στείαν ενεδράφη, εκεί ήκαμε κ' εκόπιασεν ετούτα που σας γράφει. Στο Κάστρον επαντρεύθηκε, σαν αρμηνεύγει η Φύση, το τέλος του έχει να γενεί, όπου ο Θεός ορίσει>>

Χειρόγραφο Ερωτόκριτου

Έργα του Βιτσέντζου Κορνάρου

1. (Πιθανότατα) Η Θυσία του Αβραάμ
 - Έκδοση α' Βενετία 1696
 - Είδος: Θρησκευτικό δράμα
2. Ερωτόκριτος
 - Έκδοση α' Βενετία 1713 (εξαντλήθηκε αμέσως)
 - Α' φιλολογική έκδοση του Στ. Ξανθουδίδα 1915
 - Είδος: Έμμετρο μυθιστόρημα

Η Θυσία του Αβραάμ

Η εποχή του ποιητή: Κρητική Αναγέννηση

- Η Κρήτη έμεινε κάτω από την κυριαρχία των Βενετών από το 1211 ως το 1669, όταν υποδουλώθηκε στους Τούρκους μετά από μακροχρόνιες προσπάθειες.
- Βαθμιαία έγινε στενότερη η επικοινωνία Βενετών και Ελλήνων: Οι μορφωμένοι μιλούσαν και τις 2 γλώσσες ενώ αρκετοί νέοι Κρήτες φοιτούσαν σε ιταλικές σχολές.
- Στη διάρκεια της βενετοκρατίας –ήπια σε σχέση με την τουρκοκρατία- το νησί γνώρισε οικονομική και εμπορική ανάπτυξη και παρουσίασε τα περισσότερα δείγματα λογοτεχνικής ακμής, κυρίως το **17^ο αιώνα**.
- Η άνθηση αυτή δεν παρατηρήθηκε μόνο στα γράμματα αλλά και στην Τέχνη. Έτσι η αρχιτεκτονική, η μουσική και η ζωγραφική δέχτηκαν στοιχεία της Ιταλικής Αναγέννησης.
- Αυτού του “χρυσού” αιώνα δημιούργημα ήταν ο Ερωτόκριτος

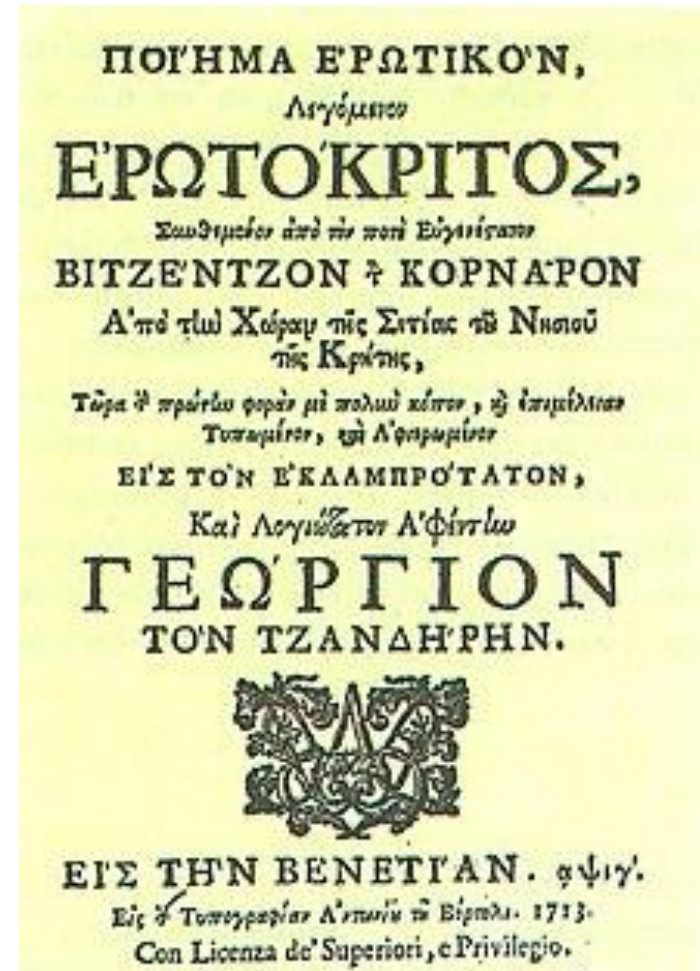
Ο Γ. Σεφέρης παρατηρεί σχετικά: Η κρητική αναγέννηση, προτού καταποντιστεί, έδωσε δύο καρπούς που θα ήταν αρκετοί για να τιμήσουν τόπους πολύ μεγαλύτερους από αυτό το νησί. Μια έντονη προσωπικότητα, τον Θεοτοκόπουλο. Και αυτή τη 15συλλαβη φράση, που ήταν ικανή να εκφραστεί με τέτοια ακρίβεια: <<Γονέοι που μ’ εσπείρατε, κι από τα κόκαλά σας επήρα κι απ’ το αίμα σας κι από την αναπνιά σας>>

Δ. Θεοτοκόπουλος

Διάδοση του έργου

- Ο Ερωτόκριτος κυκλοφόρησε αρχικά σε χειρόγραφα, χαμένα τώρα πλην ενός.
- Η διάδοση του έργου έγινε από τους Κρήτες πρόσφυγες που εγκατέλειψαν το νησί τους όταν νικήθηκαν το 1669 οι Βενετσιάνοι και πάτησαν το Κάστρο (Ηράκλειο) οι Τούρκοι. Αυτοί μετέφεραν το χειρόγραφο στα Επτάνησα και από εκεί μεταφέρθηκε από έναν Κρητικό στην Ιταλία και στη συνέχεια, το 1713, στο τυπογραφείο του Βενετού Αντώνιου Βόρτολι που έψαχνε για αξιόλογα χειρόγραφα.
- Διαβάστηκε άπληστα και αγαπήθηκε όσο κανένα άλλο κείμενο σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο, όπως βεβαιώνει και ο Σεφέρης που θυμάται –παιδί στη Σμύρνη- την ευρεία διάδοσή του
- Η διάδοση του περισσότερο και από την ανάγνωση στηρίχτηκε στην αποστήθισή του.

Α' έκδοση Ερωτόκριτου

Γενικές πληροφορίες για το έργο

- Μεγάλο αφηγηματικό ποίημα, ένα έμμετρο ρομαντικό μυθιστόρημα με πλοκή παραμυθιού. Αποτελείται από 10.052 αψεγάδιαστους ομοιοκατάληκτους [με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία] 15συλλαβους στίχους και διαιρείται σε 5 μέρη στη βενετική έκδοση.
- Έχει περιεχόμενο ερωτικό και ηρωικό με στοιχεία επικά (σκηνές πολέμου) και λυρικά και **θέμα** τη δοκιμασία αγάπης -κοινωνικά απαγορευμένης- δύο νέων μέχρι το γάμο.
- Η υπόθεση εκτυλίσσεται στην ειδωλολατρική Αθήνα. Ο κόσμος που απεικονίζει δεν ανταποκρίνεται σε κάποια συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα.
- Οι μελετητές συμφωνούν ότι ο ποιητής δανείστηκε την υπόθεση από ένα μεσαιωνικό γαλλικό μυθιστόρημα του 15ου αι. , το Paris et Vienne του Πιε ντε λα Συπέντ, που το γνώρισε προφανώς από κάποια ιταλική μετάφραση. Αν και το πρωτότυπο είναι ξένο, ο Ερωτόκριτος είναι έργο καθαρά ελληνικό. “Δεν είναι μίμηση αλλά αναδημιουργία,,

<<γιατί 'ναι διαφορά πολλή στον εν' από τον άλλο, εσένα λέσινε μικρό, το ρήγα λέν μεγάλο>>

Η υπόθεση του έργου (Άκου μια όμορφη ιστορία αγάπης)

Μέρος Α΄: Ο βασιλιάς της Αθήνας Ηράκλης και η σύζυγός του αποκτούν μετά από πολλά χρόνια γάμου μία κόρη, την Αρετούσα. Τη βασιλοπούλα ερωτεύεται ο γιος του πιστού συμβούλου του βασιλιά, Ερωτόκριτος. Επειδή δεν μπορεί να φανερώσει τον έρωτά του, πηγαίνει κάτω από το παράθυρό της τα βράδια και της τραγουδά. Η κοπέλα σταδιακά ερωτεύεται τον άγνωστο τραγουδιστή. Ο Ηράκλης, όταν μαθαίνει για τον τραγουδιστή, του στήνει ενέδρα για να τον συλλάβει, ο Ερωτόκριτος όμως μαζί με τον καλύτερό του φίλο σκοτώνει τους στρατιώτες του βασιλιά. Ο Ερωτόκριτος, καταλαβαίνοντας ότι ο έρωτάς του δεν μπορεί να έχει αίσια έκβαση, ταξιδεύει στη Χαλκίδα για να ξεχάσει.

<<Τότες μια αγάπη μπιστική στον κόσμο εφανερώθη, κ'εγράφη μέσα στην καρδιά κι ουδεποτέ τσι λειώθει>>

Συνέχεια του μέρους Α΄

Στο διάστημα αυτό ο πατέρας του αρρωσταίνει και όταν η Αρετούσα τον επισκέπτεται, βρίσκει στο δωμάτιο του Ερωτόκριτου μια ζωγραφιά που την απεικονίζει και τους στίχους που της τραγουδούσε. Όταν εκείνος επιστρέφει, ανακαλύπτει την απουσία της ζωγραφιάς και των τραγουδιών και μαθαίνει ότι μόνο η Αρετούσα τους είχε επισκεφτεί. Επειδή καταλαβαίνει ότι αποκαλύφθηκε η ταυτότητά του και ότι μπορεί να κινδυνεύει, μένει στο σπίτι προσποιούμενος ασθένεια και η Αρετούσα του στέλνει για περαστικά ένα καλάθι μήλα, ως ένδειξη ότι ανταποκρίνεται στα συναισθήματά του.

*<<Ήπαιρνεν το λαγούτο του κ' εσιγανοπορπάτει κ' εκτύπαν το γλυκιά
γλυκιά ανάδια στο Παλάτι>>*

Μέρος Β΄: Ο βασιλιάς οργανώνει κονταροχτύπημα για να διασκεδάσει την κόρη του και να την βγάλει από την μελαγχολία που έχει περιπέσει. Παίρνουν μέρος πολλά αρχοντόπουλα από όλον τον γνωστό κόσμο και ο Ερωτόκριτος είναι ο νικητής που παίρνει το στεφάνι από την Αρετούσα.

*<<Πούρι α' σου αρέσει το σπαθί, και θέλεις να το πάρεις,
να το νικήσεις πάσκισε, πεζός γη καβαλάρης>>*

Κονταροχτύπημα Ρωτόκριτου και Δρακόκαρδου

Μέρος Γ΄: Το ζευγάρι αρχίζει να συναντιέται κρυφά στο παράθυρο της Αρετούσας. Η κοπέλα παρακινεί τον Ερωτόκριτο να τη ζητήσει από τον πατέρα της. Όπως είναι φυσικό, ο βασιλιάς εξοργίζεται με το “θράσος” του νέου και τον εξορίζει. Ταυτόχρονα φτάνουν προξενιά για την Αρετούσα από τον βασιλιά του Βυζαντίου. Η κοπέλα αμέσως αρραβωνιάζεται κρυφά με τον Ερωτόκριτο, πριν αυτός εγκαταλείψει τη πόλη.

<<Τέσσερις μέρες, κι όχι πλιά, του δίδω να μισέψει, τόπους μακρούς κι αδιάβατους ας πάγει να γυρέψει>>

... Ο Ερωτόκριτος φεύγει για την εξορία.

Μέρος Δ΄: Η Αρετούσα αρνείται να δεχθεί το προξενιό και ο βασιλιάς την φυλακίζει μαζί με την πιστή παραμύνα της, Φροσύνη. Έπειτα από τρία χρόνια, όταν οι Βλάχοι πολιορκούν την Αθήνα, εμφανίζεται ο Ερωτόκριτος μεταμφιεσμένος από μαγεία. Σε μια μάχη σώζει τη ζωή του βασιλιά και τραυματίζεται.

*<<Κ' εκείνη η βρύση, π'
όλπιζα να πιώ, να με
δροσίσει, εγίνη ποταμός
θολός, και πλιό δεν είναι
βρύση.>>*

Η Αρετούσα και η Νένα στη φυλακή

Μέρος Ε΄: Ο βασιλιάς για να ευχαριστήσει τον τραυματισμένο ξένο του προσφέρει σύζυγο την κόρη του. Η Αρετούσα αρνείται και αυτόν τον γάμο και στη συζήτηση με τον μεταμφιεσμένο Ερωτόκριτο, επιμένει στην άρνηση της. Ο Ερωτόκριτος την υποβάλλει σε δοκιμασίες για να επιβεβαιώσει την πίστη της και τελικά της αποκαλύπτεται αφού λύνει τα μαγικά που τον είχαν μεταμορφώσει. Ο βασιλιάς αποδέχεται το γάμο και συμφιλιώνεται με τον Ερωτόκριτο και τον πατέρα του. Ο Ερωτόκριτος ανεβαίνει στο θρόνο της Αθήνας και όλοι ζουν ευτυχισμένα.

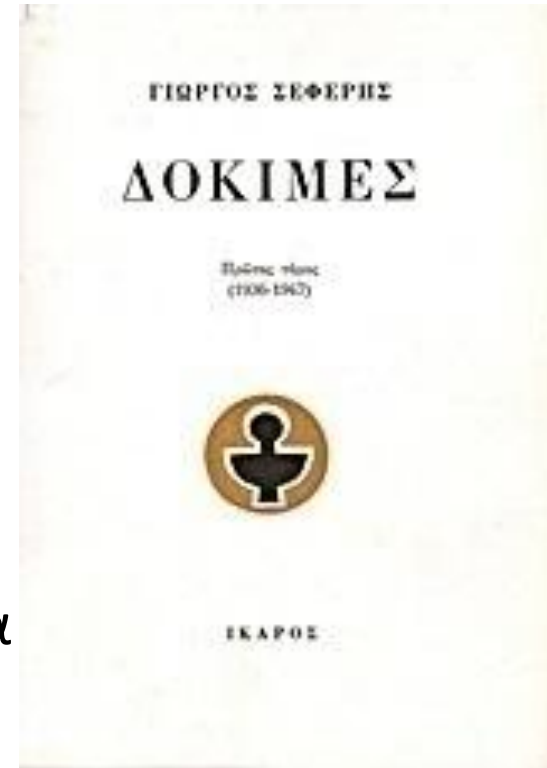
*<<Γελούν τση Χώρας τα
στενά, κ' οι στράτες
καμαρώνουν όλα γρικούν
κουρφές χαρές κ όλα τσι
φανερώνου>>*

Ο Ρωτόκριτος αποκαλύπτεται μπροστά στον βασιλιά Ηράκλη

Η αξία του έργου

- Η λογοτεχνική αξία του έργου είναι μεγάλη. Θεωρείται το αριστούργημα της κρητικής λογοτεχνίας και κορυφαίο έργο ολόκληρης της νεοελληνικής ποίησης αλλά και της ευρωπαϊκής.
- Ο Γ. Σεφέρης στο γνωστό του δοκίμιο για τον Ερωτόκριτο σημειώνει τις αρετές του έργου: „έλλειψη ρητορείας, περιγραφή της λεπτομέρειας, κυριαρχία στη γλώσσα και τον ρυθμό της”
- Ο Ερωτόκριτος είναι ποίημα “γοητευτικό”. Ακόμα και οι επαναλήψεις συντελούν στη γοητεία που ασκεί σε απλούς αναγνώστες, καλλιτέχνες και μελετητές.
- Προχωρά προς την παγκόσμια αναγνώριση ως στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.

Γ. Σεφέρης, Δοκίμες (Τόμος Α')

Η γλώσσα του έργου

- Έντονα ιδιωματική: η κρητική διάλεκτος της ανατολικής Κρήτης (Σητείας), καλλιεργημένη, κοντά στον προφορικό λόγο της εποχής (σγουράφος, πριχού) με κάποιες λόγιες (δηγούμαι, πάρωρα) αλλά και ξενικές λέξεις –ενετικής προέλευσης (κουρσεύω, ρήγας).
- Χαρακτηριστικά:
 1. Πολλές ιδιωματικές λέξεις: πλιο, ξόμπλια, αθιβολήν, χαλούσι, ξάζου, εξάν κ.α.
 2. Τα άρθρα τση αντί της και τσι αντί τις
 3. Οι αντωνυμίες αλλουνού αντί άλλου και είντα αντί τι
 4. Τα αριθμητικά ο γεις, του ενούς αντί ο ένας, του ενός
 5. Η αύξηση η μπροστά στα ρήματα για να δείχτεί ο παρελθοντικός χρόνος (ήκαμε, ήβανε)
 6. Σίγαση του τελικού υ στη γενική του πληθυντικού και στο γ' πληθυντικό πρόσωπο (αρμάτω, γελού)
 7. Πλούσιο λεξιλόγιο, οι στίχοι πλάθονται με θαυμαστή άνεση και φυσικότητα, ο λόγος είναι άριστα οργανωμένος.
 8. Ευρεία χρήση του δραματικού ενεστώτα που παρουσιάζει τα γεγονότα σαν να γίνονται τη στιγμή της αφήγησης (λέγει, φανερώνει, φέρνει).

<<Και τ' όνομά τση το γλυκύ το λέγαν Αρετούσα, οι ομορφιές τση ήσαν πολλές, τα κάλλη τση ήσαν πλούσα.>>

Απήχηση του έργου

- „Το δημοφιλέστερο λαϊκό ανάγνωσμα του ελληνόφωνου κόσμου”
- Πολλοί στίχοι του έμειναν στη λαϊκή μνήμη: <<Τ' άκουσες Αρετούσα μου τα θλιβερά μαντάτα>>
- Τα δίστιχά του πήραν το χαρακτήρα λαϊκών παροιμιών: „Τα πάθη του Ρωτόκριτου που 'παθα γω για σένα να μην τα πάθη Χριστιανός και κάθε μάνας γέννα”
- Ο μουσικός του σκοπός έγινε πανελλήνια αναγνωρίσιμος.
- Πέρασε στο στόμα των ανθρώπων της υπαίθρου και τους συνόδευε στις αγροτικές τους εργασίες αλλά και στις βραδινές τους παρέες και τα γλέντια τους.
- Οι πρωταγωνιστές του γίνονταν ξόμπλια στους αργαλιούς άξιων υφαντριών και τα ονόματά τους βαφτιστικά ονόματα στην Κρήτη και την Κύπρο.
- Στις λαϊκές γιορτές των Επτανήσων, της Πελοποννήσου, της Ηπείρου και της Θεσσαλίας γίνονταν δραματικές παραστάσεις επεισοδίων του
- Ολόκληρο το ποίημα ή το πιθανότερο μεγάλα κομμάτια του αποστηθίζονταν και απαγγέλλονταν σε κάθε ευκαιρία.
- Διαμόρφωσε αξιακά πρότυπα στην κρητική κοινωνία γύρω από τον έρωτα, την παλλικαριά, τη φιλία και την αισθητική.

Επίδραση του έργου σε άλλους καλλιτέχνες

- Σημαντική επίδραση άσκησε ο Ερωτόκριτος σε ολόκληρη τη μεταγενέστερη **λογοτεχνική παραγωγή**. Από τη μελέτη του επηρεάστηκε ο εθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός.
 - Έχουμε την αίσθηση ότι ακούμε τον Ερωτόκριτο στον Σολωμό, τον Παλαμά, σε δίστιχα του Σικελιανού, στην α' συλλογή του Σεφέρη, στον Επιτάφιο του Ρίτσου και στο Νέο Ερωτόκριτο του Πρεβελάκη.
 - Έμπνέει και επηρεάζει στο στίχο (μαντινάδα) το έργο –γνωστών και μη-σύγχρονων ντόπιων δημιουργών όπως π.χ. το έργο του Κ. Φραγκούλη από το Λάστρος Σητείας:
<<Μου λένε πως εγίνηκα ο δεύτερος Κορνάρος μα εκείνος ήταν στρατηγός κι εγώ απλός φαντάρος.>>
- Αλλά και το έργο της Μ. Λιουδάκη, ιέρειας της παιδείας:
<<που έχει τα θάρρη του στο Θεό, αδείπνητος δε θέτει και α θέσει και καμιά φορά, ο ύπνος τότε θρέφει.>> (ποιητική συλλογή 1936)
- Και τον μαντιναδολόγο και βιολάτορα Γ. Δερμιτζάκη από τη Μαρωσιά Σητείας
<<Βράκα, στιβάνια δίσολα, τσόχινο μεϊντάνι και κοπελιά κι ανήφορος το γεροντή ξεκάνει.>>

Ζωγραφική

- Γ Τσαρούχης, Ερωτόκριτος
- Γ. Τσαρούχης, Ερωτόκριτος και Αρετούσα
- Θεόφιλος, Ερωτόκριτος και Αρετούσα
- Μποστ, Ερωτόκριτος και Αρετούσα
- Ν. Εγγονόπουλος, Ερωτόκριτος και Αρετούσα

Ο Ερωτόκριτος και η Αρετούσα,->
Θεόφιλος

Μουσική-ερμηνεία

Το έργο μελοποιήθηκε πολλές φορές με βασικό όργανο το βιολί.

Η πιο γνωστή μελοποίηση στο ευρύ κοινό ενορχηστρώθηκε από τον Χρ. Χάλαρη πάνω σε παλιά μουσικά κρητικά μοτίβα και ερμηνεύτηκε κ' ερμηνεύεται από πολλούς καλλιτέχνες:

Β. Σκουλάς, Λουδοβίκος των Ανωγείων, Μ. Κατράκης, Ν. Ξυδάκης και Ψαραντώνης. Αξεπέραστα όμως από τον Ν. Ξυλούρη, αρχάγγελο της Κρήτης.

Μεταφράσεις του έργου:

Το έργο μεταφράστηκε στη ρουμανική, αγγλική, γαλλική, ιταλική, τούρκικη, και τελευταία στην ουκρανική γλώσσα

Το έργο έχει γίνει ακόμα:

- Μιούζικαλ
- Θεατρική παράσταση για μικρούς και μεγάλους
- Κόμικ

Διαχρονικές αξίες στον Ερωτόκριτο

(που εκφράζουν πολλούς ανθρώπους σε πολλές εποχές)

1. Σύνεση / Λογική

<<Αποκοτά δυο τρεις φορές να το ξεφανερώσει κι οπίσω τον εγιάγερνε κι εκράτειν τον η γνώση>>

2. Αγνή αγάπη

<<Στη γέμιση του φεγγαριού άλλο δεντρό δεν πιάνει μόνο τσ' αγάπης το δεντρό που πάντα ρίζες κάνει>>

3. Η δύναμη του λόγου

<<κι οπού κατέχει να μιλή με γνώση και με τρόπο κάνει και κλαίσι και γελού τα μάτια των ανθρώπω>>

4. Εντιμότητα / Ειλικρίνεια

<<Κι είναι ντροπή σου κάτεχε τα ψόματα να λέγεις και άδικα να καταφρονάς τσ' άλλους και να τσι ψέγεις>>

5. Τρυφερός έρωτας

<<Καλλιιά χ'ω εσέ με θάνατον, παρ' άλλη με ζωή μου, για σένα εγεννήθηκε στον κόσμο το κορμί μου>>

6. Άδολη φιλία

<<Φόβοι τρομάρες μάνητες κύματα κι α' φουσκώσου δεν ημπορούν μια μπιστική φιλιά να ξεριζώσου>>

7. Ελευθερία

<<Και τον Ηράκλη ολημερνίς τρομάρα τον εκράτει μη χάσει το φουστάτο του κ' εις την καρδιά τον πιάνει και σκλαβωθεί κ' εις τη σκλαβιά σα σκλάβος ν' αποθάνη>>

8. Ελπίδα

<<Και με καιρόν οι δυσκολιές ολπίζω να τελειώσου, να πάψουσιν οι ταραχές και τ' άγρια να μερώσου>>

9. Αφοσίωση / Πίστη

<<Λοιπόν, μη βάλεις λογισμό σ' έτοια δουλειά, να ζήσεις, δε σ' απαρνούμαι εγώ ποτέ, κι ουδέ εσύ μ' αφήσεις>>

10. Αισιοδοξία

<<γιατί είδαμε τα βάσανα εις ε' πολλούς κι επάψα το καλοκαίρι δροσερό και το χειμώνα κάψα>>

11. Το μέτρο (των δυνατοτήτων)

<<Διώξε τσις αυτούς τσι λογισμούς, μη δεν κακαποδώσης, γομάρι που δε δύνασαι, μη θέλεις να σηκώσης>>

12. Αγωνιστικότητα / Κουράγιο

<<Προτού πεθάνει ο άνθρωπος και μπει μέσα στο χώμα δεν πρέπει να υποχωρεί και να πισωγυρίζει μον' πρέπει ν' αγωνίζεται και πάντοτε να ελπίζει>>

Πηγές

1. Βικιπαίδεια
2. Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας ΟΕΔΒ
3. Τ.Μ. Μακρομιχελάκη, υλική άυλη κληρονομιά του Ερωτόκριτου
4. 2^ο διεθνές συνέδριο, Η λαϊκή ποίηση και η λογοτεχνία στην ανατολική Κρήτη
5. Ερωτόκριτος, Ο ποιητής και η εποχή του, αφιέρωμα της εφημερίδας καθημερινής

Συντελεστές

- Τεχνική υποστήριξη και σύνταξη κειμένων: Λιαπάκης Χρήστος
- Συλλογή υλικού: Λιαπάκης Χ., Ξυδιανός Γ., Παλλιούδη Α., Μπεκεράκη Ε., Μανθαιάκης Ν., Λέρα Δ., Κοσμίδη Δ., Ορφανίδη Ε., Ρώμα Χρ., Λαποκωσταντάκη Σ.